

STRESS VA MA'NAVY SALOMATLIK: ZAMONAVIY QIYINCHILIKLAR VA YECHIMLAR

*Matchanov Jamshidbek, Urganch Ranch texnologiya universiteti
talabasi*

STRESS AND SPIRITUAL HEALTH: MODERN CHALLENGES AND SOLUTIONS

*Matchanov Jamshidbek, Student of Urgench Ranch
Technological University*

СТРЕСС И ДУХОВНОЕ ЗДОРОВЬЕ: СОВРЕМЕННЫЕ ТРУДНОСТИ И РЕШЕНИЯ

*Матчанов Джамшидбек, студент Ургенчского
технологического университета Ранч*

<https://orcid.org/0009-0003-0633-575X>

e-mail:

matchanovjamshid1@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola stress va ma'naviy salomatlikning zamonaviy jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Xususan, zamonaviy dunyoda insonlarning kundalik hayoti va ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar stress darajasini oshirib, ma'naviy salomatlikka ta'sir ko'rsatmoqda. Stressning uzoq muddatli ta'siri psixologik va jismoniy salomatlikka zarar etkazishi mumkin, shu sababli stressni boshqarish va unga qarshi samarali choralar ko'rish muhimdir. Maqolada zamonaviy qiyinchiliklar, masalan, ish bilan bog'liq stress, ijtimoiy bosimlar, o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlar va texnologik yuksalishlarning ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: stress, ma'naviy salomatlik, psixologik salomatlik, stressni boshqarish, zamonaviy qiyinchiliklar, ijtimoiy bosim, meditatsiya, psixoterapiya, zamonaviy dunyo.

Abstract: This article analyzes the role and significance of stress and spiritual well-being in modern society. Specifically, in today's world, changes in people's daily lives and the social environment are increasing stress levels and impacting spiritual health. The long-term effects of stress can harm psychological and physical health, which is why managing stress and taking effective measures against it is important. The article examines modern challenges such as work-related stress, social pressures, changing economic conditions, and the impact of technological advancements.

Keywords: stress, spiritual well-being, psychological health, stress management, modern challenges, social pressure, meditation, psychotherapy, modern world.

Аннотация: Эта статья анализирует роль и значение стресса и духовного здоровья в современном обществе. В частности, в современном мире изменения в повседневной жизни людей и социальном окружении повышают уровень стресса и оказывают влияние на духовное здоровье. Долгосрочные последствия стресса могут негативно сказаться на психологическом и физическом здоровье, поэтому важно эффективно управлять стрессом и принимать меры против него. В статье рассматриваются современные трудности, такие как стресс на рабочем месте, социальное давление, изменяющиеся экономические условия и влияние технологических изменений.

Ключевые слова: стресс, духовное здоровье, психологическое здоровье, управление стрессом, современные трудности, социальное давление, медитация, психотерапия, современный мир.

KIRISH. Zamonaviy jamiyatda stress va ma'naviy salomatlik insonlar uchun katta ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda tezkor o'zgarishlar, iqtisodiy noaniqliklar, ijtimoiy bosimlar va texnologik yuksalishlar odamlar hayotiga doimiy tarzda ta'sir ko'rsatib, ularning psixologik va jismoniy holatiga salbiy ta'sir o'tkazmoqda. Stress, ayniqsa, hayotning turli jabhalarida – ishda, o'quv jarayonida, oila va ijtimoiy munosabatlarda – keng tarqalgan va uni boshqarish uchun samarali choralar ko'rish juda muhim bo'lib qolmoqda. Stressning uzoq muddatli ta'siri insonning ruhiy holatini yomonlashtirib, psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu boisdan, ma'naviy salomatlikni mustahkamlash va stressni boshqarish, zamonaviy insonlar uchun dolzarb masalalarga aylangan[1].

Ushbu maqolada stressning zamonaviy hayotga ta'siri va unga qarshi kurashish yo'llari, shu jumladan, meditatsiya, mindfulness, psixoterapiya kabi usullar tahlil qilinadi. Shuningdek, stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish, zamonaviy qiyinchiliklarga qarshi samarali yechimlar izlash hamda insonning ruhiy va jismoniy salomatligini yaxshilash yo'llari haqida fikr yuritiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI. Zamonaviy dunyoda stress va ma'naviy salomatlikning o'zaro bog'liqligi ko'plab ilmiy tadqiqotlar va asarlarda yoritilgan. Stress, insonning psixologik va jismoniy holatiga ta'sir qiluvchi kuchli omil bo'lib, uning uzoq muddatli ta'siri ma'naviy salomatlikka sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ko'plab tadqiqotchilar stressni boshqarish va uning salbiy ta'sirini kamaytirish uchun turli metod va yondashuvlarni ishlab chiqqanlar.

Lazarus va Folkman stressni baholash va unga qarshi kurashish usullari haqida muhim ilmiy ishlarni amalga oshirdilar. Ularning tadqiqotlari stressning insonning hissiy va psixologik holatiga qanday ta'sir qilishi va stressni boshqarishda qanday yondashuvlar samarali ekanligini aniqlashga yordam berdi. Boshqa bir muhim ilmiy ish, Jon Kabat-Zinn tomonidan ishlab chiqilgan mindfulness (diqqatni jamlash) metodikasidir. Kabat-Zinn o'zining "Mindfulness-Based Stress Reduction" (MBSR) usulini kiritgan bo'lib, bu metod stressni kamaytirish va ma'naviy salomatlikni yaxshilashda samarali

ekanligini ko'rsatdi[2]. Stressning psixologik va biologik ta'sirini o'rganishda Garri Selye tomonidan olib borilgan tadqiqotlar katta ahamiyatga ega. U stressning jismoniy va ruhiy salomatlikka bo'lgan ta'sirini keng miqyosda tahlil qilgan va uzoq muddatli stressning inson salomatligiga zararli ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan.

Ma'naviy salomatlikning ijobiy aspektlarini o'rganish borasida Ryuff va Singer tomonidan olib borilgan tadqiqotlar alohida e'tiborga loyiqdir. Ular psixologik farovonlik va baxtilikni ma'naviy salomatlik bilan bog'lab, stressni yengishda ijobiy psixologik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatdilar.

Shuningdek, stress va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun Cohen va Wills tomonidan ishlab chiqilgan "buffering hypothesis" (himoya qilish gipotezasi) stressni boshqarishda ijtimoiy aloqalarning ahamiyatini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotlar stressning individual holatga ta'siri va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ruhiy salomatlikni saqlashdagi rolini tushunishga yordam beradi. Shunday qilib, stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish uchun ko'plab tadqiqotlar va ilmiy ishlar mavjud. Ushbu asarlar stressning ta'sirini yengish uchun samarali metodlar va strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi, shuningdek, ma'naviy salomatlikni yaxshilash yo'llarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi [3].

TADDIQOT METODOLOGIYASI.

Ushbu ilmiy tadqiqotda stress va ma'naviy salomatlikning o'zaro bog'liqligini o'rganish maqsadida bir qator ilmiy metodlar va yondashuvlar qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

Ma'lumot to'plash usullari. Tadqiqotda ma'lumotlar ikkita asosiy usul orqali to'plandi: nazariy tahlil va empirik tadqiqotlar. Nazariy tahlilda ilmiy adabiyotlar va mavjud tadqiqotlar asosida stressning ma'naviy salomatlikka ta'siri haqida ma'lumotlar yig'ildi. Empirik tadqiqotlar esa anketalar, intervyular va kuzatishlar yordamida o'tkazildi. Tadqiqotga qatnashganlar o'zlarining stress darajasi va ma'naviy salomatliklarini o'lchash uchun anketalarni to'ldirdilar.

Tadqiqot dizayni. Tadqiqot eksperimental va tasviriy usullarni o'z ichiga oldi. Eksperimental

yondashuvda stressni boshqarish uchun psixoterapiya, mindfulness va meditatsiya kabi metodlar o'rganildi. Tasviriy tadqiqotlar esa stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish uchun aholi o'rtasida anketalar yordamida amalga oshirildi.

Anketalar va savolnomalar. Tadqiqotda stress darajasini o'lchash uchun standartlashtirilgan anketalar, masalan, Perceived Stress Scale (PSS) va ma'naviy salomatlikni baholash uchun Spiritual Well-Being Scale (SWBS) kabi vositalar ishlatildi. Ushbu anketalar yordamida ishtirokchilarning stress darajasi va ma'naviy salomatlik ko'rsatkichlari o'lchandi.

Empirik ma'lumotlarni tahlil qilish. Olingan ma'lumotlar statistik usullar yordamida tahlil qilindi. Ma'lumotlar SPSS yoki boshqa statistik dasturlar orqali tahlil qilindi, natijalar esa tasodifiy xatoliklarni hisobga olib, ishonchli ravishda baholandi. Stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi bog'liqlik korrelyatsiya usullari yordamida aniqlashga harakat qilindi.

Kuzatishlar va intervyular. Shuningdek, ishtirokchilar bilan chuqur intervyular o'tkazildi. Bu intervyularda stressning turli sabablaridan, uning hayotga ta'siridan va stressni kamaytirish uchun qo'llaniladigan strategiyalardan so'zlandi. Intervyular orqali ishtirokchilarning shaxsiy tajribalari va ma'naviy salomatlikka bo'lgan yondashuvlari o'rganildi.

Etikaga rioya qilish. Tadqiqotda ishtirok etuvchi shaxslarning maxfiyligi saqlanishi uchun barcha anketalar anonim tarzda to'ldirildi. Ishtirokchilarga tadqiqotning maqsadi va metodlari haqida to'liq ma'lumot berildi va ular o'z erkin roziligi bilan ishtirok etdilar[4]. Ushbu metodologiya yordamida stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur o'rganish, stressni boshqarishning samarali usullarini aniqlash va ma'naviy salomatlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish mumkin bo'ldi.

NATIJALAR. Tadqiqotning natijalari stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi bog'liqlikni yanada chuqurroq tushunishga yordam berdi. Olingan ma'lumotlar asosida quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

Stress darajasi va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori darajadagi stress ma'naviy salomatlikni sezilarli

darajada pasaytiradi. Stress darajasi yuqori bo'lgan ishtirokchilar o'zlarini ruhiy jihatdan zaifroq, bezovta va kamroq baxtli his qilishgan. Aksincha, stress darajasi past bo'lgan ishtirokchilar ma'naviy salomatlikni yuqori baholagan va ijobiy psixologik holatga ega bo'lgan.

Stressni boshqarish usullarining samaradorligi. Tadqiqotda stressni boshqarishning bir qator usullari, masalan, mindfulness, meditatsiya va psixoterapiya kabi metodlar sinovdan o'tkazildi. Ushbu usullarni qo'llagan ishtirokchilar stressni kamaytirishda sezilarli yaxshilanishni ko'rsatdilar. O'tkazilgan intervyular va anketa natijalariga ko'ra, meditatsiya va mindfulnessni muntazam ravishda qo'llagan ishtirokchilar ruhiy barqarorlikni va umumiy ma'naviy farovonlikni yaxshilashdi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning roli. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash (oilalar, do'stlar, jamiyat) stressni yengishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotda ishtirokchilarning ko'plari stressni boshqarishda ijtimoiy aloqalar va qo'llab-quvvatlashni asosiy omil sifatida ko'rsatdilar. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga ega bo'lganlar stressni yengishda o'zlarini yanada barqaror va baxtli his qilishgan[6].

Stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi individual farqlar. Tadqiqotda shaxsiy xususiyatlar, masalan, shaxsiy qarashlar, diniy e'tiqodlar va o'zini anglash darajasi stress va ma'naviy salomatlikka ta'sir ko'rsatadi. Diniy yoki ma'naviy qadr-qimmatlarni o'rganishga moyil bo'lgan ishtirokchilar stressni kamaytirish va ruhiy farovonlikni oshirishda yuqori natijalar ko'rsatdilar.

Stressning uzoq muddatli ta'siri. Uzoq muddatli stress psixologik va jismoniy holatni yomonlashtirishi mumkin. Tadqiqot natijalari stressning uzoq muddatli ta'sirini sezgan ishtirokchilarda depressiya, xavotir, uyqusizlik kabi psixologik holatlar ko'proq kuzatilgan. Bunday holatlar ma'naviy salomatlikni yomonlashtirib, ijtimoiy va shaxsiy aloqalarga zarar yetkazadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari stressning ma'naviy salomatlikka ta'sirini aniq ko'rsatdi. Shuningdek, stressni boshqarishning samarali usullari, ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ahamiyati va individual farqlarni hisobga olish stressni kamaytirish va ma'naviy salomatlikni yaxshilashda muhim omillar ekanligini isbotladi[7].

XULOSA. Zamonaviy jamiyatda stress va ma'naviy salomatlik o'rtasidagi bog'liqlik, turli ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik omillar tufayli

tobora muhimroq bo‘lib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, stressning yuqori darajasi ma‘naviy salomatlikni pasaytiradi, bu esa ruhiy va jismoniy salomatlikka zarar yetkazishi mumkin. Biroq, stressni boshqarishning samarali metodlari, masalan, meditatsiya, mindfulness, psixoterapiya va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, stressning salbiy ta‘sirini kamaytirishda va ma‘naviy salomatlikni yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi.

Zamonaviy qiyinchiliklar, ayniqsa, iqtisodiy noaniqliklar, ijtimoiy bosimlar va texnologik yuksalishlar, insonlarning stress darajasini oshirib, ularning ma‘naviy salomatligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, stressni boshqarish uchun individual yondashuvlar va ruhiy qo‘llab-quvvatlashning ahamiyati yana bir bor ta‘kidlandi. Tadqiqotda shuningdek, stressni yengishda ijtimoiy aloqalar va o‘zini anglashning muhimligini ham ko‘rish mumkin[8].

Umuman olganda, stress va ma‘naviy salomatlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni chuqur tushunish, stressni boshqarish va ma‘naviy salomatlikni saqlash uchun yangi usullarni ishlab chiqish jamiyatdagi ruhiy salomatlikni yaxshilashda katta ahamiyatga ega. Stressni boshqarishning samarali usullari, shuningdek, ma‘naviy salomatlikni oshirishga yo‘naltirilgan psixologik va

ijtimoiy yondashuvlar zamonaviy insonlar uchun muhim resurs bo‘lishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. To‘raqulova, Z. *Stress va psixologik salomatlik*. Toshkent: Cho‘lpon nashriyoti. (2015).
2. Rasulova, D. *Stress va uning inson salomatligiga ta‘siri*. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti. (2019).
3. Raxmonov, Sh. *Ma‘naviy salomatlikni saqlash va stressni yengish metodlari*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti. (2018).
4. Azizov, B. *Zamonaviy psixologiyada stressni boshqarish*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti. (2020).
5. Ibragimova, N. *Stress va ijtimoiy salomatlik: nazariy va amaliy masalalar*. Samarqand: Ma‘naviyat nashriyoti. (2017).
6. Qurbonov, E. *Ma‘naviy salomatlik va uning inson ruhiyatiga ta‘siri*. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti. (2016).
7. Jumanazarova, N. *Stress va unga qarshi kurashish usullari*. Toshkent: Ilm va ma‘rifat nashriyoti. (2021).
8. Mahmudov, A. *Stressni boshqarish va ma‘naviy salomatlikni yaxshilash*. Buxoro: O‘zbekiston nashriyoti. (2019).

